

DE KAKKERLAK

Van Ian McEwan verschenen bij De Harmonie:

De laatste dag van de zomer

Tussen de lakens

De cementen tuin

De troost van vreemden

Het imitatiespel

Of sterven wij?

Het kind in de tijd

De brief in Berlijn

De dagdromer

Zwarte honden

Ziek van liefde

Amsterdam

Boetekleed

Zaterdag

Aan Chesil Beach

Solar

Eerste liefde

Suikertand

De kindervet

Notendop

Machines zoals ik

Ian McEwan

DE KAKKERLAK

Vertaald door Rien Verhoef

De Harmonie, Amsterdam

Die ochtend, toen de slimme maar zeker niet begaafde Jim Sams ontwaakte uit zijn onrustige dromen, merkte hij dat hij in een reusachtig wezen was veranderd. Hij bleef nog geruime tijd op zijn rug liggen (niet zijn meest geliefde houding) en keek ontsteld naar zijn verre voeten en schaarse ledematen. Niet meer dan vier, natuurlijk, en geen beweging in te krijgen. Zijn eigen bruine poten, waarnaar hij nu al een beetje heimwee kreeg, zouden vrolijk in de lucht hebben gesparteld, hoe wanhopig dan ook. Hij lag stil, vastbesloten om niet in paniek te raken. Een orgaan, een glibberig stuk vlees, lag log en nat in zijn mond – afstotelijk, vooral toen het uit zichzelf bewoog en op verkenning uitging in de enorme holte van zijn mond en, zo merkte hij met ingehouden schrik, langs onafzienbare tanden gleed. Hij bekeek zijn hele lichaam. Hij had van schouders tot enkels een lichtblauwe kleur, met donkerder blauwe biezen om zijn hals en polsen, en witte knopen in een rechte lijn omlaag over zijn on-

gedeelde borstkas. Het windje dat hier telkens overheen waaide, met de niet-onaangename geur van rottend voedsel en ethanol, moest zijn ademhaling wezen. Zijn blikveld was ongemakkelijk versmald – leve het facetoog – en alles wat hij zag was bedrukkend kleurrijk. Gaandeweg begreep hij dat zijn kwetsbare vlees zich door een groteske omkering buiten zijn skelet bevond, zodat dit geheel onzichtbaar voor hem was. Het zou een hele geruststelling zijn geweest om een glimp van dat degelijke paarlemoeren bruin op te vangen.

Nu was dit alles al zorgelijk genoeg, maar naarmate hij helemaal wakker werd, bedacht hij weer dat hij op een belangrijke, eenzame missie was, al wist hij even niet meer welke. Ik kom te laat, dacht hij toen hij probeerde een hoofd van het kussen te tillen dat wel vijf kilo moest wegen. Dit is zo oneerlijk, zei hij bij zichzelf. Dit verdien ik niet. Zijn rommelige dromen waren diep en verwilderd geweest, geplaagd door rauwe stemmen die als permanente ruzie klonken. Nu pas, nu dit hoofd terugzakte, kreeg hij iets van gene zijde van de slaap te zien en bekroop hem een mozaïek van herinneringen, indrukken en bedoelingen die zich verspreidden toen hij ze trachtte te bedwingen.

Ja, hij was uit het aangenaam vervallen Paleis van Westminster vertrokken zonder ook maar afscheid

te nemen. Dat kon ook niet anders. Geheimhouding ging boven alles. Dat had hij geweten zonder dat het hem was gezegd. Maar wanneer was hij precies op pad gegaan? In elk geval na het donker. Gisteravond? Eergisteravond? Hij moest weg zijn gegaan via de ondergrondse parkeergarage. Dan was hij langs de gepoetste schoenen van de agent bij de ingang gekomen. Nu wist hij het weer. In de goot langs de stoep-rand had hij zich voortgehaast totdat hij bij het begin van de griezelige oversteekplaats op Parliament Square was beland. Langs een rij voertuigen die met ongeduldig draaiende motor klaarstonden om hem in het asfalt te pletten, stormde hij naar de goot aan de overkant. Waarna het wel een week leek te duren voordat hij nog een griezelige weg overstak en aan de goede kant van Whitehall uitkwam. En toen? Hij had natuurlijk vele meters gerend en was toen blijven staan. Waarom? Nu schoot het hem weer te binnen. Nahijgend door alle buizen in zijn lijf was hij bij een heilzame rioolput blijven uitrusten en had van een weggegooide pizzapunt gepeuzeld. Hij kreeg hem niet helemaal op, maar hij deed zijn best. Gelukkig was het een margherita. Op een na zijn favoriet. Geen olijven. Niet op dit deel.

Hij merkte dat zijn onhandelbare hoofd zonder veel moeite honderdtachtig graden kon draaien. Hij keerde het nu één kant op. Het was een klein zolder-

kamertje, onprettig verlicht door de ochtendzon, want de gordijnen waren niet dicht. Naast zijn bed had hij een telefoon, nee, twee telefoons. Zijn begrensde blik dwaalde over het tapijt en bleef rusten op het plint en de smalle kier langs de onderrand. Daar had ik misschien uit het ochtendlicht onder kunnen kruipen, bedacht hij verdrietig. Dan had ik gelukkig kunnen zijn. Aan de andere kant van de kamer stond een bank met daarnaast op een lage tafel een kristallen glas en een lege whiskyfles. Over een leunstoel was een kostuum klaargelegd, met een opgevouwen schoon overhemd. Op een grotere tafel bij het raam stonden twee dozen op elkaar, allebei rood van kleur.

Nu hij begreep dat zijn ogen zonder zijn hulp soepeltjes samen draaiden, kreeg hij door hoe hij ze moest bewegen. Hij merkte dat hij zijn tong beter niet uit zijn lippen kon laten hangen, want daar droop af en toe iets op zijn borst, maar dat het gerieflijker was om hem in de sijpelende beslotenheid van zijn mond te houden. Afschuwelijk. Maar hij kreeg er handigheid in om zijn nieuwe gedaante te besturen. Hij was een snelle leerling. Wat hem dwarszat, was dat hij nodig aan de slag moest. Er waren belangrijke beslissingen te nemen. Opeens trok een beweging op de grond zijn aandacht. Het was een beestje in zijn eigen eerdere gedaante, ongetwijfeld de ont-

heemde eigenaar van het lichaam waar hij nu in huisde. Hij keek met een zekere beschermende belangstelling naar het nietige wezentje dat zich over het hoogpolige tapijt naar de deur worstelde. Daar aarzelde het en zijn twee voelsprietten gingen onzeker heen en weer, met alle onkunde van de beginner. Ten slotte raapte het al zijn moed bij elkaar en stommelde onder de deur door, waar het aan een moeilijke, gevaarlijke afdaling begon. Het was een lange weg terug naar het paleis en onderweg zou er veel gevaar zijn. Maar als het zonder te zijn platgetrapt zou aankomen, zou het achter de lambrisering of onder de vloerplanken van het paleis tussen zijn miljoenen broertjes en zusjes veiligheid en troost vinden. Hij wenste het succes. Maar nu moest hij zich aan zijn eigen beslommeringen wijden.

En toch verroerde Jim zich niet. Niets had zin, elke beweging was nutteloos totdat hij de reis en de gebeurtenissen terug kon halen die hem naar een onbekende slaapkamer hadden gevoerd. Na die toevalige maaltijd was hij verder gerend, zich nauwelijks bewust van de drukte boven hem, en had zich weggedoken in de schaduwen van de goot met zijn eigen zaken bemoeid, al had hij geen idee hoelang en hoe ver. Wel wist hij zeker dat hij ten slotte op een hindernis was gestuit die hoog boven hem uittorende, een kleine berg van poep, nog warm en lichtjes dam-

pend. Op ieder ander moment zou hij blij zijn geweest. Hij beschouwde zich wel als een kenner. Hij had verstand van het goede leven. Deze speciale zending kon hij meteen plaatsen. Niemand kon zich vergissen in die nootachtige geur met een zweem van olie, bananenschil en zadelzeep. De *Horse Guards*! Maar wat een vergissing om tussen de maaltijden door weer gegeten te hebben. Door die margherita had hij geen trek meer in uitwerpselen, hoe vers of exquis ook, en evenmin zin, gezien zijn groeiende uitputting, om er helemaal overheen te klauteren. Hij hurkte neer in de schaduw van de berg, op de meegeevende grond van de uitlopers, en overwoog zijn mogelijkheden. Na eventjes nadenken was het duidelijk wat hem te doen stond. Hij begon aan de klim tegen de verticale granieten muur van de stoep-rand om zo om de hoop heen te kunnen lopen en aan de andere kant weer af te dalen.

Nu hij in die zolderkamer lag, kwam hij tot de slotsom dat hij op dat moment afscheid had genomen van zijn eigen vrije wil of de illusie daarvan, en onder invloed was gekomen van een grotere, leidende kracht. Door zo de stoep op te klimmen, onderwierp hij zich aan een collectieve geest. Hij was een nietig element in een plan van zo'n omvang dat een enkel individu het nooit zou kunnen bevatten.

Hij hees zich boven op de stoep-rand en zag dat de

keutels wel tot een derde van het trottoir reikten. Toen daalde er uit het niets opeens een storm over hem heen, het gedaver van tienduizend voeten, en spreekkoren en bellen, fluitjes en trompetten. De zoveelste luidruchtige betoging. En zo laat op de avond nog. Pummels die onrust stookten terwijl ze allang thuis hoorden te zijn. Tegenwoordig werden deze betogingen bijna elke week georganiseerd. Waardoor onmisbare diensten in de war raakten en gewone fatsoenlijke mensen werden gehinderd in hun wettige bezigheden. Hij verstijfde op de stoeprand en verwachtte elk moment vertrap te worden. Schoenzolen van dertigmaal zijn eigen lengte dreunden tegen de grond op centimeters afstand van de plek waar hij ineenkromp, zodat zijn voelsprietten en het trottoir ervan trilden. Wat een geluk voor hem dat hij even besloot op te kijken, geheel in de geest van het fatalisme. Hij was bereid te sterven. Maar juist op dat moment zag hij een kans – een breuk in de stoet. De volgende golf betogers was nog vijftig meter weg. Hij zag hun wapperende spandoeken, hun toesnellende vlaggen, met gele sterren op een blauwe ondergrond. Ook Union Jacks. Hij had nog nooit van zijn leven zo hard gerend. Hij haalde diep adem door alle tracheeën in de geledingen van zijn lijf en bereikte de overkant via een zwaar ijzeren hek, net voordat ze met hun ijselijk daverende donderslagen en nu ook

hun gefluit en woeste tromgeroffel weer bij hem waren. Overmand door doodsangst en verontwaardiging, een hinderlijke combinatie, rende hij van het trottoir af en perste zich om zijn leven te redden onder het hek door naar de veiligheid en betrekkelijke rust van een zijstraat, waar hij meteen de hak van de standaardschoen van een agent herkende. Geruststellend als altijd.

En nu? Hij vervolgde zijn weg over het verlaten trottoir, langs een rij exclusieve woonhuizen. Hier verliep alles beslist volgens plan. Het collectieve feromonale onderbewuste van zijn soort verschafte hem een instinctief besef van de kant die hij op moest. Na een halfuur ongestoord op pad te zijn bleef hij even staan, zoals ook de bedoeling was. Aan de overkant van de straat stond een groep van zo'n honderd fotografen en verslaggevers. Aan zijn kant was hij nu vlak bij een deur waar ook weer een agent voor stond. En juist op dat moment zwaaide deze deur open en stapte er een vrouw op hoge hakken naar buiten, die bijna zijn negende en tiende buiksegment doorboorde. De deur bleef open. Misschien kwam er wel bezoek. In die paar seconden keek Jim in een gastvrije, zacht verlichte gang met een beetje geschaafde plinten – altijd een goed teken. In een plotselinge opwelling die zoals hij nu wist niet de zijne was, rende hij naar binnen.

Gelet op zijn ongewone omstandigheden, op dit onbekende bed gelegen, deed hij er goed aan om zulke details in herinnering te roepen. Het was fijn om te weten dat zijn hersenen, zijn geest, nog min of meer hetzelfde waren. In wezen bleef hij uiteindelijk zichzelf. Het kwam door de verrassende aanwezigheid van een kat dat hij het op een lopen had gezet, niet de kant op van de plinten, maar van de trap. Hij ging drie treden op en keek om. De kat, een bruinwitte cyper, had hem niet gezien, maar het leek Jim te gevaarlijk om weer naar beneden te gaan. En zo begon zijn lange klim. Op de eerste verdieping liepen te veel mensen op de overloop, kamer in en kamer uit. Opnieuw het vooruitzicht om doodgetrapt te worden. Een uur later, toen hij op de tweede verdieping aankwam, werden daar de tapijten stevig gestofzuigd. Hij wist dat menigeen langs die weg verdwenen was, de stoffige vergetelheid in gezogen. De enige keuze was om verder te klimmen tot – maar nu, hier in die zolderkamer, werden al zijn gedachten opeens uitgewist door het schelle gerinkel van een van de telefoons naast het bed. Ook al merkte hij dat hij nu eindelijk een van zijn ledematen – een arm – kon bewegen, hij verroerde zich niet. Hij kon niet op zijn stem vertrouwen. En ook al zou dat wel zo zijn, wat moest hij zeggen? Ik ben niet degene die u denkt? Na vier keer hield het gerinkel op.

Hij ging achteroverliggen en liet zijn bonkende hart bedaren. Hij oefende met zijn benen. Ten slotte kwam er beweging in. Maar nauwelijks een paar centimeter. Hij probeerde het nogmaals met een arm en hief die op tot hij hoog boven zijn hoofd torende. Maar goed, terug naar het verhaal. Hij hees zich de laatste trede op en kwam buiten adem op de bovenste overloop aan. Hij kroop onder de dichtstbijzijnde deur door een klein appartement binnen. Normaal zou hij meteen naar de keuken zijn gegaan, maar nu klom hij tegen een beddenpoot op en kroop onder een kussen, volkomen uitgeput. Hij moest diep geslapen hebben – maar nu klonk er verdomme geklop en voor hij kon reageren, ging de slaapkamerdeur open. Op de drempel stond een jonge vrouw in een beige broekpak en voor ze binnenkwam, knikte ze even.

‘Ik probeerde nog te bellen, maar het leek me beter om maar hiernaartoe te komen. Meneer de premier, het is al bijna halfacht.’

Hij kon geen antwoord bedenken.

De vrouw, duidelijk een soort assistent, kwam de kamer binnen en pakte de lege fles. Haar houding was wel heel erg vertrouwelijk.

‘Nogal een avondje, zo te zien.’

Al te lang kon hij niet blijven zwijgen. Uit bed probeerde hij een binnensmonds geluid, iets tussen ge-

kreun en gebrom. Niet slecht. Hoger van toon dan hij had gewild, met ook iets van gepiep erin, maar beslist geloofwaardig.

De assistent wees naar de grote tafel, naar de rode koffertjes. ‘U hebt zeker nog geen kans gezien om, eh...’

Hij speelde op veilig door nogmaals hetzelfde geluid te maken, dit keer op een lagere toonhoogte.

‘Misschien dat u na het ontbijt even kunt... Niet vergeten. Het is woensdag. Negen uur kabinet. Twaalf uur regeringsprioriteiten en vragenuurtje van de premier.’

Vragenuurtje van de premier. Hoe vaak had hij het niet geboeid aangehoord, in gezelschap van een paar duizend uitverkoren bekenden ineengedoken achter de verrotte lambrisering? Wat was hij vertrouwd met de uitgeschreeuwde vragen van de oppositieleider, de geniale non-antwoorden, het feestelijk gejoel en de meesterlijke schapenimitaties. Een droom zou uitkomen, om *primo uomo* te zijn in die wekelijkse operette. Maar was hij voldoende voorbereid? Beslist niet minder dan iemand anders. Niet na een snelle blik in de kranten. Zoals veel soortgenoten zag hij zichzelf in de weer achter de geheime stukken. Hij zou snel ter been zijn, ook al had hij er maar twee.

Op de plek waar hij eerst een fraaie onderkaak had

gehad, kwam de ongezonde plak dik weefsel in beweging en toen rolde zijn eerste menselijke woord naar buiten.

‘Prima.’

‘Ik zet beneden uw koffie klaar.’

Vaak had hij in het holst van de nacht op de vloer van de *Tea Room* koffiegedronken. Die hield hem overdag meestal uit zijn slaap, maar hij genoot van de smaak en dronk hem het liefst met melk en vier klontjes. Hij nam aan dat dit algemeen bekend was bij zijn medewerkers.

Zodra de assistent de kamer uit was, schoof hij de dekens weg en wist uiteindelijk zijn knobbelige benen op het tapijt te zwaaien. Ten slotte stond hij op duizelingwekkende hoogte, lichtjes wankelend, met zijn zachte, bleke handen tegen zijn voorhoofd gedrukt en opnieuw kreunend. Toen hij even later zijn onzekere weg naar de badkamer zocht, maakten diezelfde handen al behendig zijn pyjama open. Hij deed die uit en stapte op aangenaam verwarmde tegels. Hij vond het wel geestig om met daverend lawaai water in een speciaal geprepareerde keramische kom te laten lopen en zijn humeur werd een stuk beter. Maar toen hij zich naar de spiegel boven de wastafel keerde, daalde zijn stemming weer. Die ovale schijf van dat stoppelgezicht, wiebelend op een dikke roze halsstengel, vond hij afstotelijk. De spel-

denknopjes van ogen vond hij schokkend. De opgeblazen rand van donkerder vlees rondom een reeks gebroken witte tanden vond hij walgelijk. Maar ik ben hier voor een trotse zaak en ik zal alles verdragen, zo stelde hij zichzelf gerust toen hij zag dat zijn handen aan de kranen draaiden en zijn scheerkwast en zeep pakten.

Vijf minuten later hield hij even in, misselijk en nog altijd wankelend bij het vooruitzicht de kleren aan te moeten trekken die voor hem waren klaargelegd. Zijn eigen soort was heel trots op zijn mooie, glanzende lijf en zou er nooit over gedacht hebben om dit te bedekken. Een witte onderbroek, zwarte sokken, een blauw-wit gestreept overhemd, een donker pak, zwarte schoenen. Afstandelijk bekeek hij de gedachteloze snelheid waarmee zijn handen zijn veters strikten, en daarna voor de badkamerspiegel zijn stropdas. Toen hij zijn roodbruine haar kamde, zag hij met plotselinge heimwee dat het dezelfde kleur had als zijn goede oude schild. Er was tenminste nog iets van mijn uiterlijk overgebleven, was zijn weemoedige gedachte toen hij ten slotte boven aan de trap stond.

Hij begon aan een duizelingwekkende afdaling en vertrouwde erop dat zijn benen hem even veilig naar beneden zouden dragen als zijn handen hem hadden geschoren en aangekleed. Hij hield zich stevig

aan de leuningen vast en bedwong bij elke stap een gekreun. Als hij bij een overloop kwam en een haarspeldbocht om moest, klampte hij zich met beide handen vast. Hij had wel een man met een kater kunnen zijn. Maar wat een uur had gekost om naar boven te gaan, kostte maar zeven minuten om weer af te dalen. In de gang onder aan de trap werd hij opgewacht door een groepje heel jonge mannen en vrouwen, die allemaal een map bij zich hadden. Onderdanig en in ongelijk koor mompelden ze: ‘Goedemorgen, meneer de premier.’ Terwijl ze afwachtten tot hij iets zou zeggen, durfde geen van hen hem rechtstreeks aan te kijken.

Hij schraapte zijn keel en zei moeizaam: ‘Kom, vooruit.’ Verdere opmerkingen had hij niet, maar gelukkig was er een man, ouder dan de rest en met een pak aan dat even duur leek als het zijne, die zich naar voren drong, Jim bij de elleboog pakte en met hem de gang in liep.

‘Heel even.’

Er zwaaide een deur open en ze gingen naar binnen. ‘Je koffie staat hier klaar.’

Ze waren in de kabinetszaal. Halverwege de lange tafel bij de grootste stoel stond een dienblad met koffie, waar de premier zo begerig op afliep dat hij de laatste paar stappen op een drafje nam. Hij hoopte er eerder te dan zijn metgezel en even de suikerpot voor

zichzelf te hebben. Maar toen hij zich met minimaal decorum in de stoel liet zakken, werd zijn koffie al ingeschonken. Er stond geen suiker op het blad. Zelfs geen melk. Maar in de grauwe schaduw van zijn schoteltje, alleen zichtbaar voor hem, zat een zieltogende bromvlieg. Om de paar seconden trilden zijn vleugels. Met enige inspanning keerde Jim terwijl hij luisterde zijn blik af. Hij dacht dat hij misschien ging niezen.

‘Over de 1922 *Committee*. Altijd weer dezelfde types.’

‘Ah, ja.’

‘Gisteravond.’

‘Natuurlijk.’

Als de vleugels van de bromvlieg beefden, maakten ze een heel zacht berustend geruis.

‘Gelukkig was je er niet bij.’

Als een bromvlieg langer dan tien minuten dood is, smaakt hij onwaarschijnlijk bitter. Nog net niet dood of net overleden en hij heeft al een kaassmaak. Stilton, vooral.

‘Ja?’

‘Het is mouterij. En de ochtendkranten staan er vol van.’

Er was niets aan te doen. De premier moest niezen. Hij had het voelen opkomen. Waarschijnlijk bij gebrek aan stof. Hij greep de stoel vast. Een explosief moment dacht hij dat hij flauwgevallen was.